

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ВОЛОШИНА Владлена Костянтинівна

УДК 343.123.1: 343.131

**РЕАЛІЗАЦІЯ ГАЛУЗЕВИХ ТА СПЕЦИФІЧНИХ ПРИНЦИПІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СТАДІЇ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ШУМИЛО Микола Єгорович,
Національна академія служби безпеки України,
проректор;

кандидат юридичних наук
ДЕРЕВ'ЯНКІН Сергій Леонідович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 26.02. 2010 р. о 13-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 25.01. 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку кримінально-процесуального права України особливу увагу вчених і практиків привертають питання реформування системи досудового провадження як в цілому, так і окремих його інститутів.

Обрання напряму реформування досудового розслідування, у тому числі й типу реформування – англо-американського, континентального, змішаного – перш за все потребує визначення тих засад, на яких будуватиметься досудове розслідування для належного забезпечення реалізації завдань кримінального процесу. До цих основних засад належать принципи кримінального процесу, які реалізуються у стадії досудового розслідування. Принципи мають фундаментальне значення як для кримінального процесу в цілому, так і для його окремих стадій, оскільки виражають сутність і призначення кримінального процесу, сприяють досягненню його завдань. Однак окремі стадії кримінального процесу, будучи відносно самостійними його частинами, обумовлюють необхідність специфічності прояву дії принципів у їх межах, враховуючи специфіку завдань стадій, його суб'єктів, відносин між суб'єктами, порядок провадження кримінально-процесуальних дій та прийняття кримінально-процесуальних рішень.

У теорії кримінального процесу до проблематики його принципів зверталася значна кількість дослідників. Загальним питанням поняття та системи принципів кримінального процесу присвячені праці О.В. Агутіна, О.В. Гриненка, Ю.М. Грошевого, Т.М. Добровольської, З.Д. Єнікеєва, В.Т. Маляренка, Т.М. Мірошніченко, М.М. Михеєнка, П.І. Репешка, М.С. Строговича, І.В. Тирічева, В.М. Тертишника, Г.І. Чангулі, Р.Х. Якупова та ін. Аналізу окремих принципів кримінального процесу присвячені дослідження С.С. Аскерова, О.П. Герасимчука, В.О. Гринюка, С.Л. Дерев'янкіна, В.С. Зеленецького, Л.В. Карабут, О.С. Коблікова, С.О. Ковальчука, С.Ю. Ільченко, Л.Б. Ісмаїлової, М.І. Леоненка, В.Я. Лівшиця, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка, В.І. Мариніва, М.А. Маркуш, В.В. Навроцької, Г.Г. Незванова, Г.М. Резніка, З.І. Сарбаєва, К.Г. Фетисенка, А.Л. Ципкіна, С.Д. Шестакової та ін. Окремим аспектам розробки проблеми реалізації принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування присвячені наукові праці Ю.П. Аленіна, О.І. Бастриккіна, О.В. Гриненка, А.П. Гуляєва, М.В. Жогіна, Т.В. Каткової, В.Д. Лісогора, Г.К. Кожевнікова, І.Ф. Крилова, А.І. Макаркина, Є.А. Матвієнка, А.О. Машовець, О.Р. Михайленка, Н.П. Митрохіна, Н.І. Николайчика, І.А. Пікалова, А.В. Самодіна, В.А. Стрёмовського, М.С. Строговича, Г.П. Саркісянца, О.В. Танцюри, Ф.Н. Фаткулліна, Г.П. Хімичевої, С.Ф. Шумиліна. Однак наукові праці, присвячені особливостям реалізації принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування, як правило, виконані на основі застарілого кримінально-процесуального

законодавства та й в інших історичних та суспільно-політичних умовах. Практично недослідженими залишилися питання щодо поняття, системи та характеристики специфічних принципів досудового розслідування. Крім того, у даний час відсутні наукові праці, які були б присвячені комплексній розробці проблеми особливостей реалізації галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування. Це й обумовило обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до напрямів, визначених Комплексною програмою профілактики правопорушень на 2007–2009 рр., затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767. Спрямованість дисертаційного дослідження відповідає програмі наукових досліджень Одеської національної юридичної академії. Тема є складовою частиною загальної наукової теми «Традиції та новації у сучасній українській державності і правому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970), а також складовою частиною наукових досліджень кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії за темою «Проблеми ефективності кримінально-процесуального законодавства у сфері боротьби зі злочинністю та охорони прав особистості в умовах формування правової держави» на 2006–2010 рр.

Мета і завдання дослідження. Основна мета дисертації полягає в розробці положень теоретичного та практичного характеру, пов'язаних з реалізацією галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

- визначити поняття принципу та системи принципів кримінального процесу, з'ясувати структуру системи принципів кримінального процесу;
- визначити структуру системи принципів кримінального процесу, яка реалізується у стадії досудового розслідування;
- розкрити особливості реалізації галузевих принципів у стадії досудового розслідування;
- визначити поняття специфічних принципів досудового розслідування та їх правову природу;
- розкрити зміст специфічних принципів досудового розслідування;
- розробити пропозиції до діючого КПК та проекту КПК щодо удосконалення інституту принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають при провадженні в кримінальній справі у стадії досудового розслідування.

Предметом дослідження є реалізація галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних

методів наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність принципів кримінального процесу, системи принципів кримінального процесу та системи принципів стадії досудового розслідування. Із використанням формально-догматичного методу аналізувалися норми чинного кримінально-процесуального законодавства та формулювалися пропозиції щодо його вдосконалення. Порівняльно-правовий метод дозволив здійснити зіставлення норм законодавства України та законодавства Російської Федерації, КПК України та Модельного КПК для держав-учасниць СНД, КПК України та проектів КПК України. Метод системного аналізу правових норм застосовувався при дослідженні кримінально-процесуальних норм. Метод системно-структурного аналізу дав можливість дослідити структуру системи принципів кримінального процесу та структуру системи принципів стадії досудового розслідування. Логіко-нормативний метод використовувався при формулюванні пропозицій до діючого КПК та проектів КПК. Усі методи дослідження використовувались у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність дослідження, коректність, несуперечливість та істинність наукових результатів.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові положення, що містяться у працях українських і зарубіжних дослідників із теорії держави та права, кримінально-процесуального права.

Нормативну базу дослідження становлять норми Конституції і законодавства України та зарубіжних держав, положення міжнародно-правових актів, практика Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять дані, одержані внаслідок вивчення 100 матеріалів кримінальних справ, розглянутих судами м. Одеси у 2003 – 2007 рр., а також 300 судових рішень, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що ця робота є першим комплексним дослідженням проблеми реалізації галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам наукової новизни. До них слід віднести такі:

уперше:

визначено структуру системи загальних та специфічних принципів стадії досудового розслідування;

висунуто та обґрунтовано тезу про те, що до специфічних принципів стадії досудового розслідування відноситься принцип відомчого контролю за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування;

сформульовано визначення принципу відомчого контролю за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування;

сформульовано визначення принципу прокурорського нагляду за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування;

сформульовано визначення принципу судового контролю за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування;

удосконалено:

критерії розмежування специфічних принципів досудового розслідування від загальних умов стадії досудового розслідування;

визначення принципу швидкості та оперативності досудового розслідування;

визначення принципу процесуальної самостійності слідчого;

визначення принципу недопустимості розголошення даних дізнання та досудового слідства;

визначення принципу єдиноначальності досудового розслідування;

набуло подальшого розвитку:

формулювання ознак принципів кримінального процесу;

обґрунтування тези про наявність у межах кримінального процесу специфічних принципів стадій кримінального процесу;

запропоновано:

внести зміни та доповнення до КПК України (зокрема, ст. ст. 19, 43, 48, 114, 121, 129, 165², 217, 218, 219, 229) та проекту КПК України № 1233 (зокрема, ст. ст. 14, 19, 39, 47, 49, 136, 137, 222, 223, 226, 229).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – для поглиблення теорії принципів кримінального процесу;

нормотворчій діяльності – для вдосконалення правової регламентації стадії досудового розслідування, підготовки проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України, удосконалення чинного Кримінально-процесуального кодексу України;

правозастосовчій діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні законодавства у сфері кримінального процесу;

навчальному процесі – при викладанні курсу «Кримінальний процес», спеціальних курсів, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Висновки й положення дисертаційного дослідження неодноразово обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального процесу Одеської національної юридичної академії, використовувалися автором при проведенні семінарських занять із курсу «Кримінальний процес» в Одеській національній юридичній академії. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на чотирнадцяти наукових та науково-практичних конференціях і семінарах, у тому числі на: Міжнародній

науково-практичній конференції «Питання реформування кримінального судочинства» (м. Донецьк, 25 листопада 2005 р.); 9-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Другі Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 24 – 25 листопада 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми права Росії та країн СНД – 2007» (м. Челябінськ, 29 – 30 березня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Правосуддя як інститут забезпечення та свобод людини і громадянина» (м. Великий Новгород, 20 – 21 квітня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання держави та громадянського суспільства на сучасному етапі» (м. Уфа, 10 – 11 квітня 2007 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 14 – 15 березня 2008 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 18 – 19 квітня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Процесуальні, тактичні та психологічні проблеми, тенденції і перспективи вдосконалення досудового слідства» (м. Одеса, 30 травня 2008 р.); XVI Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Ломоносов» (м. Москва, 14 – 18 квітня 2009 р.); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні» (м. Івано-Франківськ, 23 – 24 квітня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5 – 6 червня 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 20 публікаціях, у тому числі у 8 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, та 12 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, що містять 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, із них основного тексту – 197 сторінок. Список використаних джерел містить 398 найменувань і розташований на 39 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача у їх одержанні, апробації результатів дослідження.

Перший розділ «Поняття, особливості та система принципів досудового розслідування» складається із двох підрозділів, у яких розглянуті питання поняття, особливостей та системи принципів досудового розслідування.

У *підрозділі 1.1. «Поняття, особливості та система принципів кримінального процесу»* розглядаються питання поняття, особливостей та системи принципів кримінального процесу. Сформульовано авторське визначення принципів кримінального процесу як доктринально обґрунтованих основних правових положень, які відображають предмет і метод кримінально-процесуального регулювання, демократичну природу кримінального процесу, визначають сутність і структуру його проваджень, стадій та інститутів, спрямовують кримінально-процесуальну діяльність на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним судочинством та розглянуто систему критеріїв визначення принципів. До критеріїв визначення принципів віднесено наступні: загальнообов'язкова нормативність; доктринальна обґрунтованість; загальний, фундаментальний характер правових положень; спрямованість на досягнення завдань, поставлених державою перед кримінальним судочинством; відображення предмета й методу кримінально-процесуального регулювання; відображення демократичної природи кримінального процесу; відображення сутності й структури проваджень, стадій та інститутів кримінального процесу; може реалізовуватися в усіх, декількох або одній кримінально-процесуальних стадіях; порушення якого-небудь принципу тягне застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності або заходів захисту.

Доведено, що не можна обмежувати сферу діяльності принципу ні всіма стадіями кримінального процесу, ні деякими стадіями з обов'язковим проявом у стадії судового розгляду. Існують такі правові положення, які, не маючи універсального для всього кримінального процесу характеру, відображають сутність, риси, спрямованість конкретної стадії або провадження як системи стадій. При цьому вони не будуть мати такого ступеня узагальнення, як ті принципи, які поширюють свою дію на всі стадії кримінального процесу, однак будуть мати ключовий характер для визначення сутності й спрямованості, досягнення специфічних завдань конкретної стадії або провадження.

Систему принципів кримінального процесу складають: загальноправові принципи; міжгалузеві принципи; галузеві принципи: принципи, властиві всьому кримінальному процесу; специфічні принципи досудового провадження (порушення кримінальної справи та досудового розслідування); специфічні принципи судового провадження.

У *підрозділі 1.2. «Система принципів досудового розслідування»* розглядаються питання систематизації принципів кримінального процесу, які реалізуються у стадії досудового розслідування. У системі принципів досудового розслідування виділено дві самостійні підсистеми: загальні принципи і специфічні принципи. Загальними принципами є загальноправові,

міжгалузеві та галузеві принципи, які реалізуються у стадії досудового розслідування.

Специфічні принципи досудового розслідування визначено як найбільш загальні правові положення, що виражають специфічні, сутнісні риси й особливості стадії досудового розслідування і є гарантіями здійснення завдань цієї стадії. Їхню систему становлять: оперативність і швидкість досудового розслідування кримінальної справи; єдиноначальність досудового розслідування; процесуальна самостійність слідчого; неприпустимість розголошення даних дізнання та досудового слідства; відомчий контроль за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування; прокурорський нагляд за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування; судовий контроль за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування.

Специфічні принципи досудового розслідування не тотожні загальним умовам досудового розслідування, які визначено як встановлені кримінально-процесуальним законом правила, що визначають відповідні вимоги до порядку провадження процесуальних дій та рішень у стадії досудового розслідування. Неоднорідність правових положень, що регулюють порядок провадження у стадії досудового розслідування, дозволяє виділити у їх системі як загальні умови досудового розслідування, так і специфічні принципи досудового розслідування. Специфічні принципи досудового розслідування мають принциповий характер, а загальні умови досудового розслідування визначають більш певні організаційно-функціональні основи діяльності при здійсненні досудового розслідування. Їх метою є надання суб'єкту розслідування необхідних засобів та можливостей, створення належних умов для успішного виконання завдань досудового розслідування. До загальних умов досудового слідства віднесено: повноваження органу дізнання, дізнавача, слідчого; місце провадження досудового розслідування; підслідність кримінальних справ; об'єднання та виділення кримінальних справ; початок провадження досудового розслідування та закінчення досудового розслідування; роз'яснення та забезпечення прав учасників процесу; провадження досудового розслідування групою слідчих; взаємодія слідчого з органом дізнання; строки дізнання та досудового слідства; використання техніко-криміналістичних засобів при розслідуванні злочинів.

Другий розділ «Зміст галузевих принципів кримінального процесу і деякі проблеми їх реалізації у стадії досудового розслідування» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню змісту галузевих принципів, що реалізуються на усіх стадіях кримінального процесу і деяких проблем їх реалізації у стадії досудового розслідування.

У підрозділі 2.1. «Зміст принципу презумпції невинуватості та його реалізація у стадії досудового розслідування» розглянуто сутність принципу презумпції невинуватості та особливості його реалізації у стадії досудового

розслідування. У стадії досудового розслідування особливість вираження принципу презумпції невинуватості полягає у тому, що слідчий, прокурор не вправі виходити з безумовної доведеності вини обвинуваченого при розслідуванні і зобов'язані вживати заходів щодо перевірки обставин, які вказують на можливу невинуватість обвинуваченого, а також непричетність підозрюваного до вчинення злочину. Презумпція невинуватості гарантується вимогою об'єктивності, всебічності і повноти дослідження обставин справи, відповідно до якої слідчий, прокурор і суд зобов'язані виявити обставини, які викривають та виправдовують обвинуваченого, а також обставини, які обтяжують або пом'якшують відповідальність (ст. 22 КПК).

Розглянуто проблеми реалізації принципу презумпції невинуватості при розгляді подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту; відзначено невідповідність п. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» презумпції свободи особи, сформульованій у прецедентних рішеннях Європейського Суду з прав людини.

У **підрозділі 2.2. «Зміст принципу забезпечення доведеності вини та його реалізація у стадії досудового розслідування»** розглянуто сутність принципу забезпечення доведеності вини та особливості його реалізації у стадії досудового розслідування. Відзначено специфіку прояву принципу забезпечення доведеності вини у стадії досудового розслідування.

Указано, що принцип забезпечення доведеності вини починає діяти лише у стадії досудового розслідування з моменту пред'явлення обвинувачення. Як правило, недотримання принципу забезпечення доведеності вини поєднується з порушенням принципу всебічності, повноти та об'єктивності дослідження обставин справи.

У **підрозділі 2.3. «Зміст принципу забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист та його реалізація у стадії досудового розслідування»** розглянуто сутність принципу забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист та особливості його реалізації у стадії досудового розслідування. Підтримано та додатково обґрунтовано точку зору, що принцип забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на захист має триелементну структуру: особистий захист, професійний захист, офіційний захист.

Для забезпечення реалізації цього принципу у стадії досудового розслідування необхідно, у разі відмови підозрюваного, обвинуваченого від захисника, надати йому комплекс процесуальних прав, які передбачені ст. 48 КПК для захисників; встановити обов'язок дізнавача, слідчого прокурора повідомляти захисника про проведення всіх слідчих дій у кримінальній справі; закріпити у КПК обов'язок фізичних та юридичних осіб, до яких направлено запити захисника про витребування документів, у разі наявності таких документів та якщо вони не стосуються передбаченої законом таємниці,

надавати такі документи або їх копії захиснику; передбачити повторний розгляд клопотань захисника прокурором у разі, якщо слідчим було відмовлено у задоволенні клопотань; передбачити обов'язок захисника складати захисний висновок після ознайомлення з матеріалами справи.

У підрозділі 2.4. «Зміст принципу національної мови судочинства та його реалізація у стадії досудового розслідування» розглянуто сутність принципу національної мови судочинства та особливості його реалізації у стадії досудового розслідування. Обґрунтовано необхідність при визначенні більшості населення місцевості залучати до справи спеціаліста-етнолога. Відзначено необхідність внесення змін та доповнень до ст. ст. 19, 217, 218, 219 КПК для забезпечення належної реалізації принципу національної мови судочинства.

На прикладах із правозастосовчої практики проаналізовано труднощі, що виникають при реалізації цього принципу.

Зазначено, що принцип національної мови провадження досудового розслідування має тенденцію перетворитися на міжгалузевий принцип державної мови судочинства, про що свідчать проекти КПК, зокрема, проект № 1233 та проект, підготовлений робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права.

Третій розділ «Зміст специфічних принципів стадії досудового розслідування та їх реалізація» складається із семи підрозділів і присвячений дослідженню змісту специфічних принципів стадії досудового розслідування та їх реалізації.

У підрозділі 3.1. «Зміст та реалізація принципу процесуальної самостійності слідчого» обґрунтовано необхідність виділення принципу процесуальної самостійності слідчого, а не процесуальної незалежності слідчого (М.М. Видря) або процесуальної самостійності та незалежності (О.В. Баулін, Н.С. Карпов), оскільки ті положення, які в літературі відносяться до процесуальної незалежності слідчого, а саме – що провадження досудового слідства та прийняття всіх рішень у справі здійснюється слідчим на підставі закону та відповідно до його внутрішнього переконання; що слідчому забезпечуються умови безперешкодного та ефективного здійснення його процесуальних функцій, є не чим іншим, як елементом процесуальної самостійності слідчого. Твердження про незалежність слідчого за наявності відомчого та судового контролю, прокурорського нагляду за його діяльністю є неможливим.

Сформульовано визначення принципу процесуальної самостійності слідчого, яке являє собою закріплене у нормах чинного законодавства положення, що полягає у праві й обов'язку слідчого приймати всі рішення по кримінальній справі, яка перебуває у його провадженні, і матеріалам самостійно, за своїм внутрішнім переконанням, совістю й обов'язком, відповідаючи повною мірою за їхню законність, обґрунтованість, справедливість і своєчасне проведення в життя.

Указано на необхідність внесення доповнень до ст. 114 КПК у частині оскарження слідчим дій прокурора. Зазначено про необхідність істотного коригування положень проекту КПК № 1233 у частині забезпечення процесуальної самостійності слідчого.

У підрозділі 3.2. «Зміст та реалізація принципу нерозголошення даних дізнання і досудового слідства» указано на обмеженість ст. 121 КПК щодо забезпечення нерозголошення даних лише досудового слідства, а не досудового розслідування у цілому. Для належної реалізації цього принципу указано на необхідність доповнення ст. 121 КПК вказівкою на недопустимість розголошення даних дізнання. У проекті КПК № 1233 із цією ж метою ст. 226 необхідно доповнити вказівкою на те, що дані дізнання та досудового слідства можуть бути розголошені, якщо це розголошення не може вплинути на його всебічність, об'єктивність і повноту та відповідає діючому законодавству.

У підрозділі 3.3. «Зміст та реалізація принципу швидкості й оперативності досудового розслідування» додатково обґрунтовано точку зору (І.Ф. Демідов, О.В. Мельник, С.Б. Фомін) про принциповий характер вимоги швидкості й оперативності досудового розслідування.

Зазначено, що швидкість під час розслідування злочину є доцільною лише тоді, коли вона не заважає всебічності, повноті та об'єктивності дослідження обставин справи.

Відзначено невизначеність терміна «розумні» строки як принципу процесу, запропонованого у проекті КПК, підготовленого робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права.

Сформульовано тезу, що принцип швидкості й оперативності досудового розслідування полягає у тому, що злочин або об'єктивно-протиправне діяння має бути розслідуване та розкрито у якомога коротший строк із моменту отримання інформації про його вчинення із повним додержанням вимог закону щодо законності, повноти та всебічності розслідування.

У підрозділі 3.4. «Зміст та реалізація принципу єдиноначальності досудового розслідування» сформульовано визначення принципу єдиноначальності досудового розслідування як керівного правового положення, з огляду на яке у стадії досудового розслідування ведення розслідування у формі дізнання та слідства покладено на одну особу, яка несе відповідальність за його провадження.

Обґрунтовано, що цей принцип знаходить свій прояв і при провадженні розслідування слідчою та слідчо-оперативною групою, а також у діяльності органів дізнання при провадженні дізнання.

У підрозділі 3.5. «Зміст та реалізація принципу відомчого контролю за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування» зазначено, що відомчий контроль знаходить свій прояв у діяльності начальника органу дізнання та начальника слідчого відділу (відділення, управління). Зазначено, що відомчий контроль як специфічний

принцип досудового розслідування – це правове положення, з огляду на яке у досудовому розслідуванні здійснюється контрольна функція у межах органу, в якому працює слідчий або дізнавач, за напрямками, визначеними діючим кримінально-процесуальним законодавством, з метою попередження, виявлення, усунення порушень та поновлення порушених прав. Сформульовано пропозиції щодо положень проекту нового КПК для належної реалізації принципу відомчого контролю.

У підрозділі 3.6. «Зміст та реалізація принципу прокурорського нагляду за законністю дій та рішень органів та посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування» обґрунтовано принциповий характер правових положень щодо прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням. Принцип прокурорського нагляду за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування, визначено як правове положення, з огляду на яке прокурором у досудовому розслідуванні здійснюється перевірка законності та обґрунтованості дій, рішень та бездіяльності органів дізнання, дізнавачів, слідчих, начальників слідчих відділів з метою попередження, виявлення, усунення порушень та поновлення порушених прав. Зазначено, що прокурорський нагляд має найширшу сферу здійснення у контрольній системі досудового розслідування порівняно з відомчим контролем та судовим контролем.

У підрозділі 3.7. «Зміст та реалізація принципу судового контролю за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування» обґрунтовано положення про те, що судовий контроль є специфічним принципом досудового розслідування. Судовий контроль можна вважати специфічним принципом усього досудового провадження, оскільки суддя (суд) має повноваження на розгляд та вирішення скарг на постанови, винесені як у стадії порушення кримінальної справи, так і у стадії досудового розслідування. Крім того, окремі оперативно-розшукові заходи, які є засобом перевірки заяви або повідомлення про злочин на підставі ст. 97 КПК, здійснюються лише з дозволу суду. Підтримується точка зору (В. М. Галузо, М.О. Колоколов, О.В. Кондратьєв, М.М. Куцин та ін.), що судовий контроль є окремою функцією суду. Судовий контроль як специфічний принцип відображає, по-перше, демократичну природу кримінального процесу; по-друге, є елементом реалізації такого завдання кримінального судочинства, як охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Цей принцип є іманентним стадії досудового розслідування, оскільки саме у цій стадії завдяки її завданням найбільше обмежуються права та свободи особи.

ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні

реалізації галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Сферу діяльності принципу не можна обмежувати ні всіма стадіями кримінального процесу, ні деякими стадіями з обов'язковим проявом у стадії судового розгляду. Багато принципів кримінального процесу знаходять свій прояв у всіх або у більшості стадій кримінального процесу, у тому числі у стадії судового розгляду. Однак це не виключає існування тих правових положень, які, не маючи універсального для всього кримінального процесу характеру, відображають сутність, риси, спрямованість конкретної стадії або провадження як системи стадій. При цьому вони не мають такого ступеня узагальнення, як ті принципи, що поширюють свою дію на всі стадії кримінального процесу, однак мають ключовий характер для визначення сутності й спрямованості, досягнення специфічних завдань конкретної стадії або провадження.

Систему принципів кримінального процесу складають: загальноправові принципи; міжгалузеві принципи; галузеві принципи: принципи, властиві всьому кримінальному процесу; специфічні принципи досудового провадження (порушення кримінальної справи та досудового розслідування); специфічні принципи судового провадження.

2. У системі принципів досудового розслідування можна виділити дві самостійні підсистеми: загальні принципи (законність; юридична рівність; недоторканність особи; недоторканність житла та іншого володіння особи; невтручання в особисте життя; таємниця листування, телефонних та інших переговорів, телеграфних та інших повідомлень; незалежність суддів і підпорядкування їх тільки закону; змагальність; диспозитивність; публічність; обґрунтованість процесуальних рішень; обов'язковість процесуальних рішень; всебічність, об'єктивність, повнота досудового розслідування; забезпечення права на оскарження процесуальних дій, бездіяльності та рішень процесуальних органів; принцип вільної оцінки доказів; принцип безпосередності дослідження доказів; презумпція невинуватості; забезпечення доведеності вини; забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист; національна мова провадження досудового розслідування) і специфічні принципи.

3. До специфічних принципів відносяться принципи, характерні винятково для досудового розслідування, обох або однієї із його форм – дізнання та досудового слідства. Специфічні принципи досудового розслідування – це найбільш загальні правові положення, що виражають специфічні, сутнісні риси й особливості стадії досудового розслідування і є гарантіями здійснення завдань цієї стадії. Їхню систему становлять: оперативність і швидкість досудового розслідування кримінальної справи; єдиноначальність досудового розслідування; процесуальна самостійність слідчого; неприпустимість розголошення даних дізнання та досудового

слідства; відомчий контроль за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування; прокурорський нагляд за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування; судовий контроль за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, що здійснюють досудове розслідування. При цьому специфічні принципи досудового розслідування варто відрізнити від системи загальних умов досудового розслідування.

4. Для забезпечення дотримання принципу презумпції невинуватості при розгляді подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту до ч. 5 ст. 165² КПК необхідно внести доповнення про те, що при розгляді судом подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту обов'язок доказування наявності підстав обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту покладається на орган дізнання, слідчого та прокурора. Це ж доповнення необхідно внести до ч. 2 ст. 136, ч. 3 ст. 137 Проекту КПК № 1233. Пункт 5 ст. 14 Проекту КПК № 1233 – «Презумпція невинуватості і забезпечення доведеності вини» має бути доповнений словами «які не можна усунути у порядку, передбаченому КПК».

5. Специфіка прояву принципу забезпечення доведеності вини у стадії досудового розслідування полягає у такому: КПК у ст. 64 встановлює, що при провадженні досудового слідства, дізнання підлягають доказуванню: винність обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину; КПК у ст. 65 визначає, якими джерелами встановлюються фактичні дані, у тому числі щодо винності обвинуваченого; КПК встановлює, якими засобами мають збиратися ці фактичні дані, а Конституція забороняє ґрунтувати обвинувачення на доказах, отриманих незаконним шляхом, а також на припущеннях; КПК у ст. 22 встановлює суб'єктів, на яких покладено обов'язок доказування; КПК у ст. 22 передбачає відсутність обов'язку обвинуваченого доводити свою невинуватість.

6. Для забезпечення реалізації принципу забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на захист у стадії досудового розслідування необхідно, у разі відмови підозрюваного, обвинуваченого від захисника, надати йому комплекс процесуальних прав, які передбачені ст. 48 КПК для захисників, тому ст. 43 КПК та ст. 47 Проекту КПК № 1233 слід доповнити відповідним комплексом процесуальних прав обвинуваченому. Захисник повинен бути обов'язково повідомлений про провадження всіх слідчих дій, про що необхідно внести відповідні зміни до ст. 48 КПК та ч. 3 ст. 49 Проекту КПК № 1233. У КПК необхідно закріпити обов'язок фізичних та юридичних осіб, до яких направлено запити захисника про витребування документів, у разі наявності таких документів та якщо вони не стосуються передбаченої законом таємниці надавати такі документи або їх копії захиснику, про що внести доповнення до п. 13 ст. 48 КПК та п. 13 ст. 49 Проекту КПК № 1233. За ненадання документів або їх копій захиснику доцільно встановити адміністративну відповідальність.

Необхідно передбачити обов'язок слідчого передавати прокурору клопотання разом із матеріалами кримінальної справи у разі, якщо він відмовляє у задоволенні клопотання захисника, та зобов'язати прокурора самостійно вивчити заявлене клопотання та прийняти по ньому рішення: або скасувати постанову слідчого та дати йому вказівку про виконання дій, зазначених у клопотанні, або самостійно винести постанову про відмову у задоволенні клопотання (яка, у свою чергу, може бути оскаржена вищестоящому прокурору), про що внести відповідні доповнення до ст. 129 КПК та ст. 229 Проекту КПК. Доцільно у новому КПК встановити обов'язок захисника складати захисний висновок після ознайомлення з матеріалами справи. Цей захисний висновок повинен подаватися до суду і вручатися прокурору одночасно із врученням обвинувального висновку обвинуваченому. У зв'язку з цим ст. 49 Проекту КПК № 1233 необхідно доповнити новою частиною 9.

7. Для забезпечення реалізації принципу національної мови судочинства у стадії досудового розслідування при визначенні більшості населення місцевості необхідно залучати до справи спеціаліста-етнолога. Крім того, до ст. ст. 217, 218, 219 КПК необхідно внести доповнення щодо необхідності перекладу матеріалів кримінальної справи рідною мовою осіб, які ознайомлюються з ними, якщо вони не володіють мовою судочинства. У КПК слід передбачити перелік документів, які вручаються при перекладі на рідну мову обвинуваченому, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, а також положення про те, що право на користування послугами перекладача мають учасники кримінального процесу, крім адвокатів, а також інші особи, які сприяють веденню кримінального процесу. Статтю 19 проекту КПК № 1233 необхідно доповнити частиною 4, в якій передбачити: «Для визначення володіння підозрюваним, обвинуваченим, підсудним, засудженим, виправданим, особою, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, їхніми законними представниками, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, їхніми представниками, свідком мовою судочинства або іншою мовою призначається судово-лінгвістична експертиза».

8. Принцип швидкості й оперативності досудового розслідування полягає у тому, що злочин або об'єктивно-протиправне діяння має бути розслідуване та розкрито у якомога коротший строк із моменту отримання інформації про його вчинення із повним додержанням вимог закону щодо законності, повноти та всебічності розслідування.

9. Принцип єдиноначальності досудового розслідування є керівним правовим положенням, з огляду на яке у стадії досудового розслідування ведення розслідування у формі дізнання та слідства покладено на одну особу, яка несе відповідальність за його провадження. Наявність слідчих і слідчо-оперативних груп не виключає можливості існування цього принципу, а тільки надає йому специфічного прояву. Елемент єдиноначальності наявний і в діяльності органів

дівання при провадженні дівання, оскільки від імені органу дівання може виступати та реалізовувати повноваження, надані цьому органу, лише його начальник. Для належної реалізації принципу єдиноначальності досудового розслідування ч. 3 ст. 222 Проекту КПК № 1233 необхідно доповнити положенням про те, що слідчі групи повинні негайно направляти керівнику групи копії всіх протоколів слідчих дій для їх дослідження. Частину 4 ст. 222 Проекту КПК № 1233 необхідно доповнити положенням про те, що керівник групи особисто проводить або бере участь у проведенні невідкладних слідчих дій. Керівник приймає рішення щодо притягнення як обвинуваченого та пред'являє обвинувачення, допитує обвинуваченого. Керівник групи складає обвинувальний висновок, постанову про закриття кримінальної справи, постанову про направлення справи до суду для звільнення особи від кримінальної відповідальності.

10. Відомчий контроль як специфічний принцип досудового розслідування – це правове положення, з огляду на яке у досудовому розслідуванні здійснюється контрольна функція у межах органу, в якому працює слідчий або дівнавач, за напрямами, визначеними діючим кримінально-процесуальним законодавством, з метою попередження, виявлення, усунення порушень та поновлення порушених прав. У проекті нового КПК для належної реалізації принципу відомчого контролю у частині контролю начальника слідчого відділу слід зазначити, що начальник слідчого відділу здійснює контроль за дотриманням прав і свобод фізичних та юридичних осіб при провадженні слідства. Тому ст. 39 проекту слід доповнити відповідним положенням.

11. Принцип прокурорського нагляду за законністю дій та рішень органів і посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування, можна визначити як правове положення, з огляду на яке прокурором у досудовому розслідуванні здійснюється перевірка законності та обґрунтованості дій, рішень та бездіяльності органів дівання, дівнавачів, слідчих, начальників слідчих відділів із метою попередження, виявлення, усунення порушень та поновлення порушених прав.

12. Судовий контроль як специфічний принцип досудового розслідування – це правове положення, з огляду на яке у досудовому розслідуванні здійснюється контрольна функція суду за напрямами, визначеними діючим кримінально-процесуальним законодавством, метою якої є охорона та захист конституційних прав та свобод людини у досудовому провадженні. Для належної реалізації цього принципу у КПК та проекті КПК слід установити окремі вимоги до подань про застосування заходів процесуального примусу та подань про провадження слідчих дій, оскільки предмет обґрунтування та локальний предмет доказування при їх розгляді та вирішенні судом (суддею) є різними.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Волошина В.К. Система принципів досудового розслідування /В.К. Волошина //Актуальні проблеми держави та права. – Вип. 22. – О.: Юрид. л-ра, 2004. – С. 944–948.
2. Волошина В.К. Реалізація принципу презумпції невинності на стадії досудебного розслідування /В.К. Волошина //Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. праць. – Вип. 27. – О.: Юрид. л-ра, 2006. – С. 31–38.
3. Волошина В.К. Поняття та класифікація специфічних принципів досудового слідства /В.К. Волошина //Актуальні проблеми держави та права: зб. наук. праць. – Вип. 32. – О.: Юрид. л-ра, 2007. – С. 365–369.
4. Волошина В.К. Щодо поняття системи принципів кримінального процесу /В. К. Волошина //Південноукраїнський правничий часопис. – 2006. – № 4. – С. 213–215.
5. Волошина В.К. Таємниця досудового слідства: поняття та зміст /В.К. Волошина //Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. – Вип. 33. – О. Фенікс, 2008. – С. 179–184.
6. Волошина В. Всебічність, повнота й об'єктивність дослідження обставин справи як міжгалузевий принцип у кримінальному судочинстві /В.К. Волошина //Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 134–137.
7. Волошина В.К. Розмежування специфічних принципів розслідування та загальних умов стадії досудового розслідування /В.К. Волошина //Підприємництво, господарство та право. – № 9. – 2009. – С. 179–183.
8. Волошина В.К. Щодо співвідношення специфічних принципів розслідування та загальних умов провадження досудового слідства /В.К. Волошина //Часопис Академії адвокатури України. – 2009. – № 2 //Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Chaau/2009-2/09vvpds.pdf>
9. Волошина В.К. Про співвідношення принципів презумпції невинуватості та доведеності вини у кримінальному судочинстві /В.К. Волошина //Питання реформування кримінального судочинства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 25 листопада 2005 р.). – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2005. – С. 275–283.
10. Волошина В.К. Специфічні принципи досудового слідства /В.К. Волошина //Право ХХІ століття: становлення та перспективи розвитку: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. «Другі Прибузькі юридичні читання». – Миколаїв, 2006. – С. 322–324.
11. Волошина В.К. Принцип національної мови судочинства та забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист на досудовому слідстві /В.К. Волошина //Визначальні тенденції генезису державності і права: зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання». – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2007. – С. 383–385.

12. Волошина В.К. Некоторые проблемы обеспечения обвиняемому права на защиту на досудебном следствии /В.К. Волошина //Актуальные вопросы государства и гражданского общества на современном этапе: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Уфа 10–11 апр. 2007 г.) Ч. 4. – Уфа: РИЦ БашГУ, 2007. – С. 52–59.
13. Волошина В.К. Поняття та зміст принципу забезпечення доведеності вини /В.К. Волошина //Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: зб. – О.: Міжнар. гуманітар. ун-т, 2007. – Вип. 7. – С. 294–296.
14. Волошина В.К. Деякі питання процесуальної самостійності та незалежності слідчого при розробці нового кримінально-процесуального кодексу України /В.К. Волошина //Процесуальні, тактичні та психологічні проблеми, тенденції і перспективи вдосконалення досудового слідства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса 30 трав. 2008 р.). – О., 2008. – С. 69–72.
15. Волошина В.К. К дискуссии о специфических принципах стадий уголовного судопроизводства /В.К. Волошина //Правове життя сучасної України: тези доповідей Всеукр. наук. конф. «Правове життя сучасної України». – О.: Фенікс, 2008. – С. 382–384.
16. Волошина В.К. Поняття судового контролю у досудових стадіях /В.К. Волошина //Правове життя: Сучасний стан і перспективи розвитку: зб. тез наук. доп. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Луцьк, 14–15 березня 2008 р.) . – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2008. – С. 246–249.
17. Волошина В.К. Проблеми визначення змісту принципу забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на захист у стадії досудового розслідування /В.К. Волошина //Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та аспірантів (м. Івано-Франківськ, 23–24 квітня 2009 р.). – Івано-Франківськ, 2009. – С. 163–165.
18. Волошина В. К вопросу о специфических принципах досудебного расследования /В.К. Волошина //Материалы докладов XVI Междунар. конф. студ., аспирантов и молодых ученых «Ломоносов» [Электронный ресурс]. – М.: Изд-во МГУ, 2009. [Адрес ресурса в сети интернет: <http://www.lomonosov-msu.ru/2009/>]
19. Волошина В.К. Прокурорський нагляд як специфічний принцип досудового розслідування /В.К. Волошина //Правове життя сучасної України: тези доповідей Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу. – О.: Фенікс, 2009. – С. 559–561.
20. Волошина В.К. Реалізація принципу змагальності у стадії досудового розслідування /В.К. Волошина //Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали наук.-практ. конф. (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.). – О., 2009. – С. 362–366.

АНОТАЦІЯ

Волошина В.К. Реалізація галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена розробці проблеми особливостей реалізації галузевих та специфічних принципів кримінального процесу у стадії досудового розслідування.

Досліджено поняття принципу та структуру системи принципів кримінального процесу; визначено структуру системи принципів кримінального процесу, яка реалізується у стадії досудового розслідування; розкрито особливості реалізації галузевих принципів у стадії досудового розслідування; визначено поняття правової природи та змісту специфічних принципів досудового розслідування.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, проектів КПК України.

Ключові слова: принцип кримінального процесу, стадія досудового розслідування, система принципів досудового розслідування, галузеві принципи кримінального процесу, специфічні принципи досудового розслідування.

АННОТАЦИЯ

Волошина В.К. Реализация отраслевых и специфических принципов уголовного процесса на стадии досудебного расследования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена разработке проблем, связанных с особенностью реализации отраслевых и специфических принципов на стадии досудебного расследования.

Исследована правовая природа принципов уголовного процесса; определено понятие системы принципов уголовного процесса, а также структура системы принципов уголовного процесса, которая реализуется на стадии досудебного расследования; раскрыты особенности реализации отраслевых принципов уголовного процесса на стадии досудебного расследования; раскрыта правовая природа, содержание специфических принципов досудебного расследования.

Представлена система принципов уголовного процесса: общеправовые принципы; межотраслевые принципы; отраслевые принципы: принципы, относящиеся ко всему уголовному процессу; специфические принципы досудебного производства (возбуждения уголовного дела и досудебного расследования); специфические принципы судебного производства.

Определено, что в системе принципов досудебного расследования можно выделить две самостоятельные подсистемы: общие принципы (законность, юридическое равенство, неприкосновенность личности, неприкосновенность жилища и иного владения лица, невмешательство в личную жизнь, тайна переписки, телефонных и иных переговоров, телеграфных и иных сообщений, независимость судей и подчинение их только закону, состязательность, диспозитивность, публичность, обоснованность процессуальных решений; обязательность процессуальных решений; всесторонность, объективность, полнота досудебного расследования; обеспечение права на обжалование процессуальных действий, бездеятельности и решений процессуальных органов; принцип свободной оценки доказательств; принцип непосредственности исследования доказательств; презумпция невиновности; обеспечение доказанности вины; обеспечение подозреваемому, обвиняемому права на защиту; национальный язык производства досудебного расследования) и специфические.

К специфическим принципам отнесены принципы, характерные исключительно для досудебного расследования, обеих или одной из его форм – дознания и досудебного следствия. Специфические принципы досудебного расследования определены как наиболее общие правовые положения, выражающие специфические, сущностные черты и особенности стадии досудебного расследования и служащие гарантиями осуществления задач данной стадии. К специфическим принципам досудебного расследования отнесены следующие: оперативность и быстрота досудебного расследования уголовного дела; единоначальность досудебного расследования; процессуальная самостоятельность следователя; недопустимость разглашения данных дознания и досудебного следствия; ведомственный контроль за законностью действий и решений органов и должностных лиц, осуществляющих досудебное расследование; прокурорский надзор за законностью действий и решений органов и должностных лиц, осуществляющих досудебное расследование; судебный контроль за законностью действий и решений органов и должностных лиц, осуществляющих досудебное расследование.

Обосновано, что специфические принципы досудебного расследования необходимо отличать от системы общих условий досудебного расследования.

Рассмотрены проблемы нормативной регламентации и реализации отдельных принципов на стадии досудебного расследования. По результатам исследования сформулированы предложения по усовершенствованию действующего законодательства, проектов УПК Украины, а именно: относительно возможности следователя обжаловать решение прокурора о

несогласии избрания меры пресечения; об обязанности органов дознания, следователя и прокурора доказывать наличие оснований для избрания меры пресечения в виде заключения под стражу; о наделении защитника правом быть предупрежденным о проведении всех следственных действий; о предоставлении подозреваемому, обвиняемому комплекса процессуальных прав, которыми наделен защитник, в случае отказа от защитника; об обязанности защитника составлять защитительное заключение после ознакомления с материалами дела; о необходимости перевода материалов уголовного дела на родной язык лиц, которые ознакамливаются с ними, если они не владеют языком судопроизводства.

Ключевые слова: принцип уголовного процесса, стадия досудебного расследования, система принципов досудебного расследования, отраслевые принципы уголовного процесса, специфические принципы досудебного расследования.

SUMMARY

Voloshina V.K. Implementation of branch and specific principles of criminal procedure in the pre-trial stage of investigation. – Manuscript.

The Dissertation for the Candidate of Law Degree, specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examinations; operational-search activity. – Odesa National Law Academy, Odesa, 2010.

The thesis is devoted to developing problems related to the features of implementation of branch and specific principles on pre-trial investigation.

The legal nature of the principles and structure of the system of principles of the criminal procedure has been researched; the structure of the system of principles of the criminal procedure, which is implemented in pre-trial investigation been defined; the implementation of branch principles of criminal procedure in the pre-trial investigation exposed also the legal nature and the content of the specific principles of pre-trial investigation were determined.

The study makes proposals to improve existing legislation and the draft Code of Criminal Procedure.

Keywords: principle of the criminal procedure, the stage of pre-trial investigation, a system of principles of pre-trial investigation, the branch principles of criminal procedure, the specific principles of pre-trial investigation.